

Сергій Павленко



## Рецензія

### ПАРТИЗАНСЬКА СЛАВА 1941–1943 рр. ПІД ВЕЛИКИМ СУМНІВОМ

DOI: 10.5281/zenodo.4665099

© С. Павленко, 2021. CC BY 4.0

На Чернігівщині більше сотні кандидатів історичних наук, але... і досі не захищено жодної (!) дисертації про партизанський рух на Чернігівщині в 1941–1943 рр. Написати її, здається, не така вже й складність: стільки матеріалів, документів у місцевих архівах! Однак... маємо те, що маємо. Ця тема для ґрунтовного наукового осмислення ще чекає на свого сумлінного дослідника.

Разом з тим солідний підмурівок у цій справі вже зробив завідуючий філією Чернігівського історичного музею імені В. Тарновського «Військово-історичний музей» Михайло Жирохов. Він як історик-переселенець з Донбасу за останній рік по-справжньому «вистрілює» чотирма книгами, які привернули мою увагу: «“Червоні” партизани Добрянщини: за лаштунками радянських міфів» (2020 р.), «Іван Бовкун: кривавий шлях “народного месника”» (2020 р.), «Підпільна група Якова Батюка: кінець легенди» (2021 р.), «Юрій Збанацький: фальшивий герой із радянського дитинства» (2021 р.). Видані вони у Чернігові, у новоствореному видавництві «Княжий Град»<sup>1</sup>.



<sup>1</sup> Слід останньому, шоправда, закинути докір за абсолютне ігнорування видавничих норм подання вихідних даних, оформлення книжкового видання.

Ці студії про минуле читаєш як детектив. Чому? Маємо велику «партизанську літературу», де 70–90% тексту – явні літературні фантазії авторів-учасників руху опору. Радянська система давала добро саме на героїзацію їхніх дій. Тому підбиралися під таку концепцію факти, сюжети. Вони ретельно цензурувалися. Книги не могли вийти з друку без висвітлення позитивної ролі комуністів, парт-органів у діяльності партзагонів. Отож якщо в реальності члени партії десь сховалися, загубилися, аби їх не викрили окупанти, то все одно автори мемуарів домислювали «партійне керівництво».

М. Жирохов взявся глянути на партизанські діяння на Чернігівщині з урахуванням сьогоденних історіографічних напрацювань, без залежності від пильного нагляду колишнього головного куратора-читача мемуарної літератури про 1941–1943 рр. на Придесенні Олексія Федорова<sup>2</sup>. Ця свобода та розкутість позбавила дослідника гальм у вивченні складнуватих сюжетів минулої війни. Зрозуміло, що великий пласт фактажу тих часів був довгі часи «недоторканим», прихованим, свідомо викресленим та не оглянутим.

Автор занурився у звіти командування загонів, перевірки їх діянь органами безпеки, скарги, допити-свідчення учасників опору. Чесно кажучи, моторошно стає від того, як фальшувалася відразу після 1943 р. діяльність партизанських формувань приписками убитих німців (так, за звітом Ю. Збанацького у квітні 1943 р. біля Євминки знищено 30 гітлерівців – насправді жодного; 16 березня – вбито 14, в реальності – 2).

Привертає увагу особа відомого письменника Юрія Збанацького, який наказав розстріляти свою вагітну «партизанську дружину» з її батьком (перша дружина була в евакуації), потім почав співмешкати з юною дівчиною. Під час форсування Червоною армією Десни він лежав хворим, але... невдовзі за забезпечення переправи через цю річку... отримав звання Героя Радянського Союзу. Тоді справи про його перебування в чернігівській тюрмі, вбивство співмешканки залишають сумне враження про цю особистість. За кілька місяців у його загоні, за даними звіту, «разоблачено и уничтожено 184 шпиона» (фактично більше, ніж окупантів (!); тобто людей, які прийшли до партизан, розстрілювали за підозрами у співробітництві з ворогом!).

Партизанський командир І. Бовкун виборював владу серед партизан розстрілом конкурентів. Таке враження, що боротьба за командирське крісло була для нього головнішою, ніж з гітлерівцями.

Сумна історія ніжинської групи підпільників Якова Батюка, розстріляних окупантами. Юні дівчатка та хлопці. Красиві обличчя. М. Жирохов показав, як з них «ліпили» «Молоду гвардію», приписуючи їм те, чого вони не робили. Хтось, може, кине докір автору: навіщо це він «розколував»? Та його студія – добре нагадування про цих молодих людей, які не побоялися стати на бій з ворогами без всякого «партійного впливу», за покликом серця. Не їхня вина, що для належного пошанування учасників опору в радянські часи потрібно було бути останнім або комуністами, або комсомольцями.

Додам, що книги-розслідування написані ніби на одному подиху – автор і сам захопився відкритими для нього документами, віднайденими в архівах Чернігова, Києва, Москви, і виклав пошукові студії з почуттям ось-ось віднайдені істини. Зрозуміло, це море вражень, не завжди послідовне та логічно оформлене. Проте... воно, як би там не було, змушує по-новому переосмислювати багато лакованих сторінок нашої історії, побачити за вимальованим фасадом опору й трагіку, драму буття простих людей, їх пристосування до нелюдських умов, виживання між протиборствующими силами у Другій світовій війні.

Не маю сумніву, що М. Жирохов у деяких місцях «перочорнив», сфокусував увагу читача на негативі... Ну, та цей недолік йому можна простити, оскільки

<sup>2</sup> Командир Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання, перший секретар Чернігівського та Волинського підпільних обкомів КП(б)У.

це все ж таки не дисертація, а його документальна студія-погляд на ті дні. Це дослідницька реакція на радянське осмислення партизанського руху як тільки успішно-героїчної сторінки історії Чернігівщини. Тодішня картина дійсності насправді вмщувала і доволі прикрих моментів: абсолютна байдужість ватажків месників до життя мирного населення, до його захисту; вражаюча кількість розстрілів парткомандуванням «не тих» чернігівців, «пособників», «співчуваючих» і т. п. Якщо відкинути приписки втрат окупантів, то вийде, мабуть, що на Чернігівщині місцеві партизани відзначилися тим, що вбили все ж таки більше «ворогів» своїх (це тисячі місцевих людей!). Так було легше і простіше. Будемо відвертими: трагіка тих днів зашкалює спаленими Корюківкою, Пісками, Козарами та ще десятками сіл. Як не прикро про це писати, але відповідальність за ці злочини окупаційного режиму мають нести й партизанські формування, які жодного (!!!) разу не прийшли на допомогу приреченим на смерть землякам. Цю дивну поведінку можна трактувати по-різному, та вона упевнює: бійців цього фронту взяла під опіку сталінська ідеологія, яка мало чим відрізнялася від настанов-постулатів загарбників-прибульців. Українці для А. Гітлера та Й. Сталіна були зручними рабами, життя яких нічого не вартує.

У цьому зв'язку виникає питання: а чи дає право у такому вигляді чернігівська боротьба з гітлерівцями у 1941–1943 рр. через свої негативні прояви давати нашому регіону назву «край партизанської слави»? Напевне, Придесення здобуло таку оцінку-візитівку без врахування трагічного присмаку подій тієї війни, усього масиву джерел. Мабуть, відповідь на ці непрості запитання ще треба продовжувати шукати в архівах, спогадах учасників опору, подальшому критичному огляді усіх без винятку матеріалів.

**Дата подання:** 20 січня 2021 р.

**Дата затвердження до друку:** 18 березня 2021 р.

#### **Цитування за ДСТУ 8302:2015**

Павленко С. Рецензія : Партизанська слава 1941–1943 рр. під великим сумнівом. *Сіверянський літопис*. 2021. № 1. С. 178–180. DOI: 10.5281/zenodo.4665099.

#### **Цитування за стандартом APA**

Pavlenko, S. Retsenziia: Partyzanska slava 1941-1943 rr. pid velykym sumnivom [Review : The guerrilla glory of 1941–1943 is in a great doubt]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 1, 178–180. DOI: 10.5281/zenodo.4665099.

